

práva jako takového. Sféru bezprostředního vlivu působení městského práva na obyvatele, kteří spadali do jurisdikce míst, která se vedle Brna tímto právem řídila, postihuje oddíl věnovaný právním nálezům ze sledovaného období (je zde předepsána samostatná edice, věnovaná v budoucnu této problematice), statutům a zajištění práva v rámci knih pamětních, knih městských financí a v rýchtářských rejstřících, jež jsou velmi cenným zdrojem nejen pro pochopení fungování práva v praxi, ale také pro poznání každodennosti českého středověku.

MICHAELA MALANÍKOVÁ

Simona KOTLÁROVÁ, *Páni z Rožmitálu, Veduta, České Budějovice 2008*
(= *Šlechta zemí České koruny 6*)

242 s., ISBN 978-80-86829-37-1

Desetiletí zanedbávané studium šlechtického rodopisu se v posledních letech těší nebývalému zájmu a řada monografií postupně zaplňuje mezery v poznání jednotlivých šlechtických rodů. Většina těchto knih se orientuje na důkladné rešerše faktografického materiálu a jeho základní utřídění, s hlavním důrazem na genealogické vazby a majetkové poměry. K tomuto přístupu se programově hlásí i Simona Kotlárová v monografii věnované pánům z Rožmitálu, jež je dle autorky „určena spíše širší čtenářské obci, zajímající se o šlechtickou genealogii, než obci akademické“. Poznámkovým aparátem, čítajícím přes nevelký rozsah vlastního textu téměř tisícovku položek, má nicméně ambice oslovit i odborné kruhy.

Pánové z Rožmitálu se dostali do popředí české šlechty po polovině 15. století, a logicky je proto staršímu výkladu věnována jen menší pozornost. Pro nejstarší a na prameny skromné období autorka řeší problematiku jejich vztahu k panovníkovi a jeho dvoru, přičemž se drží konceptu dělicího šlechtu na pozemkovou a benefičiární. Pány z Rožmitálu řadí do druhé skupiny, byť výchozí úvahy nejsou neproblematické. Např. z poznatku, že jsou členové rodu doloženi především na dvoře a mimo vlastní území, nelze vyvozovat, že by trávili většinu času na cestách s panovníkem. Zmíněné doklady pocházejí ze svědečných řad, Rožmitálové sami jako vydavatelé listin nevystupují, a tudíž jsou jejich pobyty na vlastní doměné těžko doložitelné. Autorčina teze nicméně otevírá širší otázku, nakolik je možné postihnout vztah

panovnícké a stavovské (šlechtické) moci, pokud disponujeme prameny především z jedné strany. Rovněž snaha dělit šlechtu na benefičiární a pozemkovou by se ukázala v jiném světle, pokud by autorka vycházela z dnes již čtených studií k jednotlivým dvorům, a nikoli z předem daného konceptu. Bohužel se problematické kombinace objevují i v dalším výkladu. Nelze Rožmitály v době Václava IV. zařadit mezi královny „milce“ jen na základě panovníkem zapsaného zboží, neboť motivace takovýchto aktů nemusela spočívat nutně jen v oblibě, ale např. ve splácení dluhů. Stejně tak nelze říci, že by král zápisem 200 kop hřiven Rožmitály „vyčlenil ze sféry nižší šlechty a vynesl do panského stavu“, kam již beztak patřili.

Přes druhou kapitolu, pojednávající o generaci spojené se vzestupem Rožmitálů (především Jaroslavu Lvovi a královně Johaně), výklad rychle spěje k nejvýznamnější postavě rodu Zdeňku Lvovi, kterému je věnována téměř polovina textu rodopisné části knihy. Při popisu Zdeňkovy politické činnosti se autorka drží starších výkladů, řadu cenných poznatků naopak přináší k otázce jeho zadlužení. Krach rožmitálských financí, které nestačily sanovat náklady na Zdeňkovu politickou, reprezentativní i úvěrovou činnost, přineslo první velké zhroucení šlechtického dominia, tedy jev charakteristický pro pozdější období. Zatímco raně novověké finanční úpadky byly v literatuře již detailně sledovány, autorčina sonda do Zdeňkova hospodaření vytváří dobré výchozí podmínky pro zhodnocení tohoto rozsáhlého bankrotu. Vyčíslení rožmitálských dluhů a pohledávek ukazuje, že se Zdeněk dostal nejen do druhotné platební neschopnosti v důsledku nedobytnosti pohledávek u královské komory, ale zároveň do pasti své politické činnosti. Pouze setrvání ve vysoké politice mu zaručovalo trpělivost věřitelů, zároveň však přinášelo další zadlužování.

Dvě a půl století rožmitálských dějin po smrti Zdeňka Lva jsou svědectvím o postupném úpadku rodové moci i prestiže. Ani morganatické svazky s bohatými příslušníky nižší šlechty nepomohly k zisku patřičné majetkové základny, která by vrátila rod do nejvyšších pater šlechtického společenství. Výklad této nejméně známé epochy rožmitálských dějin ukazuje na postupnou sociální deklasaci s neslavným koncem, kdy se rod jednoduše ztrácí z písemných pramenů, aniž by bylo možno zaznamenat jeho skutečné „vymření“. Není ovšem vyloučeno, že ponurý obraz pobělohorské etapy je dán povahou využitých pramenů, které se týkají ve značné míře majetkoprávních záležitostí.

Mimo chronologický výklad jsou na závěr zařazeny dva průřezové exkurzy, z nichž první, *Architektura a umění pánů z Rožmitálu*, vzbuzuje poněkud rozpaky. Stranou lze ponechat obecnější otázku, zda se mají historici pouštět na pole dalších oborů, aby zachovali jednotný tvůrčí rukopis knihy; na rizika s tím spojená doplatila již celá řada autorů. Důležité je především nalézt dostatečné zdůvodnění, aby se nejednalo o samoučelné apendixy. Tím může být kulturní okruh vytvářený příslušníky určitého rodu, vyzařování uměleckého fluida spojené s činností určité stavební hutě či systematické budování sídelně-správní sítě s charakteristickými urbanistickými a stavebními prvky. Nic z toho v případě Rožmitálů nenalzáme, a byť členové rodu stojí za vynikajícími jednotlivými realizacemi, příslušná kapitola tak zůstává spíše popisnou evidencí uměleckých a architektonických památek, jež pojí fakt, že je dali zhotovit či vystavět Rožmitálové. Velmi cenný je naopak exkurz sfragistický; zde bych se jen přimlouval, aby u každé z popisovaných pečeti byla důsledně uváděna velikost a barva, neboť může jít o významný indikátor sociálního postavení rodu i jednotlivce.

Pokud lze vyzdvihnout autorčinu snahu o důsledné vyčerpání vydaných i nevydaných pramenů, poněkud zaráží práce s literaturou. K řadě pojednávaných fenoménů autorka nevyužila základních prací, což se odráží v problematických interpretacích. Rovněž argumentace ex silentio je mnohdy příliš přímočará, jak již naznačeno výše; soudit např. na základě absence dopisů Zdeňka Lva manželce či sestře, že „ženský prvek jako by v životě tohoto realisty a zároveň dobrodruha neměl příliš místa“, je poněkud odvážné. Přes výtky k interpretačním postupům je nutné knihu Simony Kotlárové ocenit jako přínosnou materiálovou mezipřehledností našich znalostí o rodu pánů z Rožmitálu.

ROBERT NOVOTNÝ

Ondřej FELCMAN – Radek FUKALA a kol., *Poděbradové. Rod českomoravských pánů, kladských hrabat a slezských knížat*, Nakladatelství Lidové noviny, Praha 2008 (= Šlechtické rody Čech, Moravy a Slezska 6)

766 s., ISBN 978-80-7106-949-2

Je potěšující, že se výzkum problematiky šlechty obrací rovněž mimo česko-moravské jádro starého českého státu, jak to dokládá monografie

věnovaná předkům, zejména však potomkům krále Jiřího z Poděbrad, kteří se jakožto knížata z Minsterberka zapsali do dějin Slezska. Není přitom pochyb, že se jedná o počín stejně závažný jako nesnadný. Poděbradská větev pánů z Kunštátu v sobě totiž zahrnuje hned několik poměrně odlišných historií. Žádnému jinému z aristokratických rodů České koruny se nepodařilo povznést se až ke královské hodnosti, a ačkoli byl král Jiří nucen rezignovat na zajištění trůnu pro některého ze synů, zachovaly si generace jeho potomků postavení (polo)suverénních zeměpánů, jejichž poměr k českým vládařům byl de iure určován především svazky lenní závislosti. Dějiny rodu Poděbradů tak v určité době splývaly s dějinami celého státu, aby se poté staly dynastickou osou historií menších územních celků ve Slezsku (Minsterbersko, Olešnicko a Volovsko), v Čechách (Kladsko) a na moravsko-slezském pomezí (Opavsko). Jednalo se tedy o téma povytce korunní a současně obecně málo probádané, jehož řešení vyžadovalo dobrou orientaci v materii uložené nejen na území dnešní České republiky, ale především Polska. Nepochybně proto se konstituoval desetičlenný autorský kolektiv, jehož složení mělo zajistit zvládnutí chronologické, geografické a problémové širě zvoleného úkolu. Z letmého pohledu na obsahovou skladbu a značný stránkový rozsah knihy je také zřejmé, že se autoři skutečně pokusili o pokud možno nejkompexnější zachycení poděbradské historie.

Svazek se rozpadá do dvou vzájemně se doplňujících hlav. První je souborem více či méně biograficky orientovaných medailonků členů rodu od krále Jiřího (†1471) až po posledního mužského člena dynastie Karla Fridricha (†1647). Soustavě biogramů z pera Martina Šandery a Radka Fukaly byl předsazen hutný genealogický úvod Miroslava Plačka a Františka Musila ukotvující výklad v dějinách rozrodu pánů z Kunštátu, zejména jejich české (poděbradské) větve. Druhá část díla na jedné straně sumarizuje a rozvíjí některé poznatky shromážděné v první půli, což platí nejen o připojeném genealogickém katalogu (R. Fukala), ale dílčím způsobem i o obsáhlém líčení vývoje majetkové základny rodu od doby krále Jiřího až do jeho vymření po meči (M. Šandera, Ondřej Felcman; převažující styl politické faktografie zde narušuje orientaci na hospodářské dějiny poněkud cizorodý příspěvek Marka Vařeky věnovaný moravským držávám rodu). Na straně druhé se však zvolna odklání od politizující historiografie a záslužně